

Gemeenschappelijke waarden en gezondheidsverschillen

18 maart 2025

Prof. dr. Paul van Geest, hoogleraar Economie en Theologie aan de Erasmus Universiteit geeft in zijn lezing inzicht in het belang van het ontwikkelen van een rijker mensbeeld. Een mensbeeld dat verder kijkt dan de 'rationele mens'. Mensen zijn relationele wezens en hebben behoefte aan respect en betekenis. Het is belangrijk om hierbij stil te staan en te verkennen of de mensbeelden onderliggend aan beleid hiermee rekening houden.

- Mensbeelden zijn opvattingen over de aard van de mens, zoals rationeel of irrationeel, zelfredzaam of hulpbehoevend, egoïstisch of altruïstisch.
- Waarden zijn de fundamentele principes of overtuigingen die een samenleving, groep of individu belangrijk vindt, zoals vrijheid, gelijkheid, solidariteit of rechtvaardigheid.
- Beleid is de praktische uitwerking van waarden en mensbeelden in concrete maatregelen. De keuzes binnen beleid worden vaak beïnvloed door hoe beleidsmakers de mens zien en welke waarden zij belangrijk vinden. Bijna altijd zijn deze impliciet, maar door deze expliciet te maken, kunnen we effectief samenwerken aan maatschappelijke transities.

Hoe ga je waardegedreven werken aan het vergroten van kansengelijkheid vormgeven in tijden van bezuinigingen en in een cultuur van audit en compliance?

Van Geest geeft vier aandachtspunten mee om op te reflecteren waardoor je mensgerichtheid in het handelen kan brengen:

- 1 Meer mensgerichte omgang
- 2 Belang van relationeel handelen
- 3 De keerzijde van meritocratisch denken
- 4 Werken vanuit vertrouwen

1. Meer mensgerichte omgang

Hoe is het gekomen dat we elkaar in het publieke domein zien zoals we elkaar zien? Dat vloeit voort uit het mensbeeld van de homo economicus: dat mensen rationele keuzes maken, altijd consistent zijn in hun preferenties en zich niet laten leiden door economische keuzes. Dat leidt tot optimale economische keuzes. Echter in dit mensbeeld wordt geen rekening gehouden met psychologische gevoelens: de mens is meer dan de soms van de rationele keuzes. Daar moet je rekening mee houden als je een oplossing zoekt voor mensen die zorg of ondersteuning nodig hebben. Wij zijn gewend mensen te labelen, tot een bepaalde hoogte kan dat behulpzaam zijn bij toewijzing van zorg. Maar een label blijft een middel om iemand te duiden, daar mag het echter nooit bij blijven. Zie de Toeslagenaffaire, waar mensen gezien werden als potentiële fraudeur.

Hoe komt een mens het meest tot zijn recht? Voordat je met de vier punten aan de slag gaat voor waardegedreven werken is het belangrijk om eerst stil te staan en terug te keren naar je hart. In het woord negotium (een transactie of overeenkomst tussen twee partijen) zit 'nee' en otium: het wezenlijke/stilte/rust/bezinning. In negotium zit ontkenning van de bezinning. Belangrijk om altijd stil te staan voordat je handelt. "Waarom ga ik dit webinar geven? Is dat om mijn ego te strelen of is dat

omdat ik het goede wil overbrengen?" Als ik inzie dat het om dit laatste gaat, dan zet ik het door. Dus: ora et labora, bid/bezin en werk, in die volgorde. Dat biedt de opmaat tot een meer empathische bejegening van de ander, omdat je jezelf dan meer in acht neemt dan wanneer je meteen 'gaat knallen'.

2. Belang van relationeel handelen

Paul geeft het voorbeeld van Donald Trump: je kan voor 1 miljoen een uur lang Trump ontmoeten. Je koopt die ontmoeting, dat is een transactie. Transacties zijn niet slecht: ik lever iets en mij wordt iets terug geleverd. Maar alleen maar denken en handelen in de vorm van transacties, dat is niet goed. Mensen hebben gevoelens en zijn geen rationele wezens. Het belang van nabijheid wordt soms onderschat, maar is van grote waarde. Als professional is het belangrijk om nabij te kunnen zijn omdat je zo meer inzicht krijgt in iemands noden, behoeften en omstandigheden. Belangrijk dat er ruimte is voor professionals om relationeel te handelen. Tegelijkertijd is het ook altijd een professionele keuze om nabij te zijn.

3. De keerzijde van meritocratisch denken

Wij leven in een diploma- samenleving. Als je iets bereikt (van je veterstrik diploma op de kleuterschool tot aan je masterdiploma op de universiteit) word je beloond. Op grond van wat je bereikt kan het gevoel ontstaan 'ik ben goed en onmisbaar'. Wij denken altijd dat wij moeten beloond omdat we dat zelf hebben geregeld, maar dat is een fout mensbeeld. Tegenover dit narcistisch denken staat de uitspraak van Paulus: er is niets dat ik niet ontvangen heb (je krijgt veel mee vanuit de omgeving waarin je opgroeit). We zouden de Paulus in ons meer moeten omarmen: als je je realiseert dat je omgeving belangrijk is, dan zorg je ook beter voor je omgeving en verklein je kansenongelijkheid. Paul: "Achter de komma ontwikkel je je talent. Dan word je een aangenamer mens." Vertaald naar de praktijk: als je in je beperkte zorgminuten doorvraagt bij iemand, kan dat uiteindelijk tijd schelen omdat je dan bij het wezenlijke uitkomt.

4. Werken vanuit vertrouwen

Paul baseert zich hierbij op econoom Bart Nooteboom, die aangeeft dat vertrouwen in geen enkel economisch model is verdisconteerd. Vertrouwen is geen gronddeugd in onze wereld. Banken wijzen bij een crisis naar de economische modellen als oorzaak, maar kijken niet naar zichzelf. Dat wekt geen vertrouwen. Ook zeggen ze niet: sorry, we hebben een fout gemaakt. Dat maakt dat wantrouwen overheerst en vertrouwen afneemt en als gevolg daarvan dat ieder zijn eigen risico aftimmert. Daarmee krijg je geen gezonde samenleving. Nooteboom ontwikkelt een visie op wantrouwen en vertrouwen. Wanneer wij geen vertrouwen in elkaar hebben, dan komen we niet verder. Waar mensen niet in elkaar geloven, valt niet te leven en te werken. Dan kun je praten wat je wilt, maar je komt nooit een stap verder. Als je blijft vasthouden aan het beeld dat je van iemand hebt, dan zie je ook niet meer dan dat. Dan is er geen ruimte voor de ander om zich op een nieuwe, andere wijze te laten zien. Daarom is het zo belangrijk om als overheid/leider oprecht te luisteren naar inwoners/ondergeschikten. Wanneer je je kwetsbaar opstelt, dan voelt de ander zich serieus genomen worden en kan je oprecht met elkaar in gesprek van mens tot mens en kom je tot de kern wat nodig is.

Conclusie

Van Geest roept op tot reflectie over hoe mensbeelden en waarden ons handelen beïnvloeden. Het ontwikkelen van een mensgerichte omgang vraagt om bewuste keuzes: ruimte geven aan bezinning, relationele interacties bevorderen, meritocratisch denken relativeren en vertrouwen herstellen. Dit is cruciaal om beleid en samenleving inclusiever en rechtvaardiger te maken. Door deze waarden expliciet te maken, kan men beter inspelen op maatschappelijke uitdagingen en transities.

Workshops waardegedreven werken

Pharos ontwikkelt workshops om gemeenten te ondersteunen bij waardegedreven werken aan het bevorderen van gelijke kansen op gezondheid. Heb je belangstelling, neem contact op met strategisch adviseur Irene Lottman, i.lottman@pharos.nl